

**ЕКОНОМІЧНА БЕЗПЕКА ПОВЕДІНКИ ПРОМИСЛОВИХ ПІДПРИЄМСТВ:
ПРИКЛАДНИЙ АСПЕКТ**

Вінницький національний технічний університет

Анотація

Здійснено оцінювання стану безпеки підприємств у відповідності до їх економічної поведінки. Проведено аналізування виявлених тенденцій зміни стану безпеки та трансформації моделей економічної поведінки підприємств Вінниччини протягом 2005–2019 рр. Визначені закономірності відображають реалії сучасних змін у розвитку вітчизняних підприємств, що підтверджується узагальненням виявлених взаємозв'язків за нормальним законом розподілу.

Ключові слова: економічна безпека, розвиток, економічна поведінка, підприємство, модель економічної поведінки.

Abstract

In the paper on the basis of author's developed method the assessment of economy security of enterprises the assessment of the state of security of enterprises is made in accordance with their economic behavior. This method provides determination the security of the enterprise, which ensures independence, stability, resilience, ability to development and ability to prevent and maintain influence of external and internal threats within certain limits (according to the author's interpretation essence of the category "economic security of the enterprise"); avoidance of subjectivism in the obtained results; establishing clear fixed limits; determining the state of security in conditions of limited access to the information base of enterprises; simplicity and availability of the method of determining the security status; the possibility of comparing different assessments of the state of economic security of one enterprise, several enterprises of one branch, as well as enterprises of different industries.

Key words: economic security, development, economic behavior, enterprises, model of economic behavior.

Вступ

Розвиток вітчизняних підприємств у час катастрофічних змін всіх сторін суспільного життя характеризується достатньо динамічними і різними за наслідками змінами. Пояснити процеси, які відбуваються на промислових підприємствах є достатньо проблематичним з позиції класичних підходів. Вважаємо, що виявити глибинність причин відповідного розвитку та охопити спектр зазначеного при поясненні змін є можливим за допомогою основного детермінанту – моделі поведінки підприємства. Водночас, враховуючи динамічність внутрішнього та зовнішнього середовища, особливо нестабільного за останні роки, є необхідним досліджувати та здійснювати контролінг економічної поведінки підприємств у нерозривному взаємозв'язку із найбільш домінантним критерієм оцінювання діяльності підприємств – безпекою функціонування.

Метою роботи є здійснення оцінювання рівня показників економічної безпеки поведінки вітчизняних промислових підприємств, виявлення закономірностей і передумов існуючого стану розвитку підприємств.

Результати

З метою відображення пріоритетності функції безпеки в моделях економічної поведінки підприємств (моделі виробничоорієнтованої поведінки (МВП), моделі змішаної поведінки (МЗП), моделі рентиорієнтованої поведінки (МРП)) проведемо оцінювання безпеки досліджуваних промислових підприємств за авторським методом [1–3].

Спочатку визначаємо середні значення коефіцієнту зносу, індекса зміни чисельності працівників, індекса зміни чистого доходу від реалізації та показник варіації цих відносних величин – середнє лінійне відхилення. Для цього використовуємо значення окреслених показників по 25 підприємствах – об'єктах дослідження за 2005 р. та 2019 р.

За отриманими результатами сформуваємо фіксовані межі для визначення відповідного стану безпеки:

$$\left. \begin{array}{l} \text{ЧП} > 0 \\ \text{К}_{\text{зн}} \leq 0,6 \\ \text{I}_{\text{чпр}} \geq 0,95 \text{ або } < 0,95 \\ \text{за умови } \text{I}_{\text{Кзн}}^* < 1 \\ \text{К}_{\text{п}} \geq 1,0 \\ \text{I}_{\text{чд}} \geq 0,95 \end{array} \right\} \begin{array}{l} \text{стан} \\ \text{безпеки} \end{array} \quad \left. \begin{array}{l} \text{ЧП} \geq 0 \\ \text{К}_{\text{зн}} \leq 0,75 \\ \text{I}_{\text{чпр}} \geq 0,75 \\ \text{К}_{\text{п}} \geq 0,5 \\ \text{I}_{\text{чд}} \geq 0,75 \end{array} \right\} \begin{array}{l} \text{стан} \\ \text{критичної} \\ \text{безпеки} \end{array} \quad (1)$$

Узагальнені результати проведених розрахунків за 2005 р і 2019 р. згідно із представленими обмеженнями показників представлено на рис. 1.

модель економічної поведінки	стан безпеки / небезпеки			модель економічної поведінки	стан безпеки / небезпеки		
	безпека	критична безпека	небезпека		безпека	критична безпека	небезпека
МВП	5	3	2	МВП	2	1	3
МЗП	4	4	1	МЗП	1	3	4
МРП		3	2	МРП		2	8

а) 2005 р. б) 2019 р.

Рис. 1. Трансформація змін у матриці співвідношення моделей економічної поведінки і стану безпеки/небезпеки підприємств протягом 2005 р. і 2019 р. (в кожній колонці відображено кількість підприємств)

Відслідковуючи зміни, які відбувались на підприємствах, слід відзначити загальне кількісне зменшення підприємств в стані безпеки та критичної безпеки. У відсотковому відслідковуванні спостерігається зменшення підприємств протягом 2005–2019 р. у стані критичної безпеки – 40% до 26%, збільшення підприємств у стані небезпеки з 20% до 60% та зменшення підприємств у стані безпеки – з 36% до 12%, що свідчить про поступове погіршення безпеки підприємств.

Проведений аналіз виявлених тенденцій зміни стану безпеки та трансформації моделей економічної поведінки машинобудівних підприємств Вінниччини протягом 2005–2019 рр. обумовив відокремлення певних передумов та закономірностей у існуючих процесах (рис. 2).

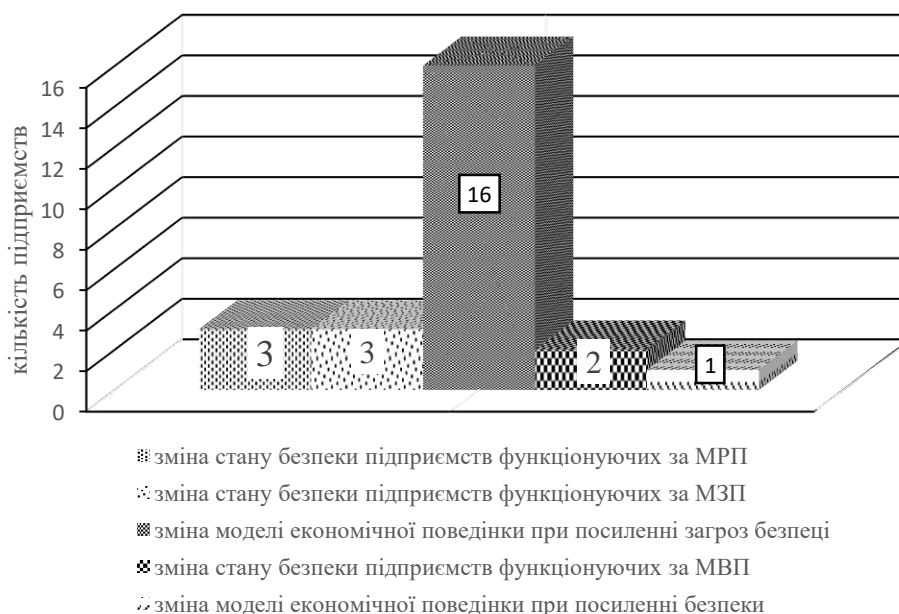

Рис. 2. Розподіл виявлених закономірностей зміни безпеки економічної поведінки підприємств за нормальним законом розподілу

Відтак, 16 промислових підприємств із 25 змінювали модель економічної поведінки при послабленні безпеки з виробничоорієнтованої на змішану або рентоорієнтовану, із змішаної на рентоорієнтовану; 2 підприємства продовжували функціонувати за моделлю виробничоорієнтованої поведінки, не зважаючи на зміни у стані безпеки; 3 підприємства знаходились у динамічній зміні стану безпеки без зміни моделі змішаної поведінки, намагаючись стабілізувати обраний напрямок дій і діяльності; 3

підприємства залишались рентоорієнтованими при одночасній зміні стану безпеки і 1 підприємство змінювали модель економічної поведінки у зворотньому напрямку (на відміну від більшості з виробничоорієнтованої на рентоорієнтовану) при посиленні безпеки функціонування. Окреслені тенденції відображають реалії сучасних змін у розвитку вітчизняних підприємств, що підтверджується узагальненням виявлених закономірностей за нормальним законом розподілу. Крім цього, ґрунтовний та детальний аналіз трансформації розвитку кожного із 25 досліджуваних підприємств в контексті зміни стану безпеки та моделі економічної поведінки виявив відповідні закономірності у розвитку підприємств.

З моменту створення промислового підприємства передбачаємо його функціонування за моделлю виробничоорієнтованої поведінки у стані безпеки. Протягом відповідного періоду часу за наявності певних змін у внутрішньому та зовнішньому середовищі стан безпеки здатний циклічно змінюватись (безпека → критична безпека → небезпека). Проте діяльність деяких підприємств буде спрямована на подальше закріплення виробничоорієнтованої поведінки з одночасним намаганням посилити безпеку, а інших – в стані критичної безпеки або небезпеки – на зміну моделі економічної поведінки. Період часу, протягом якого підприємство намагається функціонувати за моделлю виробничоорієнтованої поведінки є першим етапом його розвитку. Другий етап розвитку починається з переходу підприємства на функціонування за моделлю змішаної поведінки, на якому подібним чином циклічно змінюється стан безпеки. Аналогічно підприємство або закріплюється на цьому етапі розвитку, або концентрується на рентоорієнтованій поведінці, тобто переходить до третього етапу розвитку, на якому також спостерігається циклічність зміни стану безпеки. Відносно третього етапу розвитку, то це етап, який завершує цикл розвитку промислового підприємства і як стверджують результати досліджень наприкінці є три варіанти: вихід з галузі, ліквідація, банкрутство. Представлений опис розвитку підприємства є життєвим циклом його розвитку, тобто концепцією, яка характеризує розвиток функціонування промислового підприємства за відповідними моделями економічної поведінки з моменту створення підприємства аж до його зникнення з ринку. Водночас у наведеному життєвому циклі розвитку відображається функція безпеки у моделях економічної поведінки, яка полягає у тому, що безпека є пріоритетним комплексним індикатором вибору відповідної моделі економічної поведінки на основі сукупності реальних об'єктивних засобів та суб'єктивних управлінських рішень.

ВИСНОВКИ

В результаті здійснення комплексного оцінювання безпеки розвитку за відповідними моделями економічної поведінки протягом 2005–2019 рр., зазначимо про достатньо важку ситуації розвитку промислових підприємств. Найбільш оптимістичним є розвиток підприємств, які на даний момент часу знаходяться на першому етапі розвитку, а саме функціонують за виробничоорієнтованою поведінкою. Проте, слід відзначити, що лише 2 підприємства знаходяться в стані безпеки. Відносно підприємств, які знаходяться на другому етапі розвитку, вважаємо, що вони здатні ефективно функціонувати, але концентрація їх діяльності на декількох напрямках, не призведе до відновлення масштабності та конкурентоспроможності саме виробничого підприємства.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Карачина Н. П. Економічна поведінка машинобудівних підприємств: теорія, методологія, практика управління : монографія. Вінниця : Книга-Вега, 2010. 416 с.
2. Мороз О.В., Карачина Н. П., Шиян А.А. Концепція економічної безпеки сучасного підприємства: монографія. Вінниця: ВНТУ, 2011. 241 с.
3. Карачина Н. П. Методичний інструментарій оцінювання економічної безпеки підприємства. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка» Логістика*. 2010. №690. С. 302–309.

Брянська Віталіна Вікторівна – студентка групи МЗД-176 факультету менеджменту та інформаційної безпеки, Вінницький національний технічний університет, Вінниця

Карачина Наталія Петрівна - професор, д.е.н., зав. кафедри менеджменту, маркетингу та економіки, Вінницький національний технічний університет, Вінницький національний технічний університет, Вінниця, e-mail: karachyna.n@gmail.com